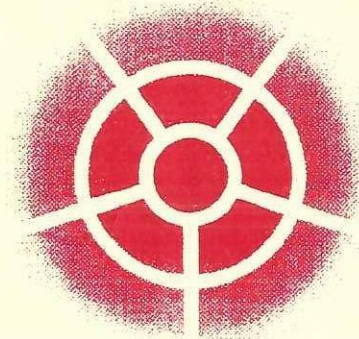
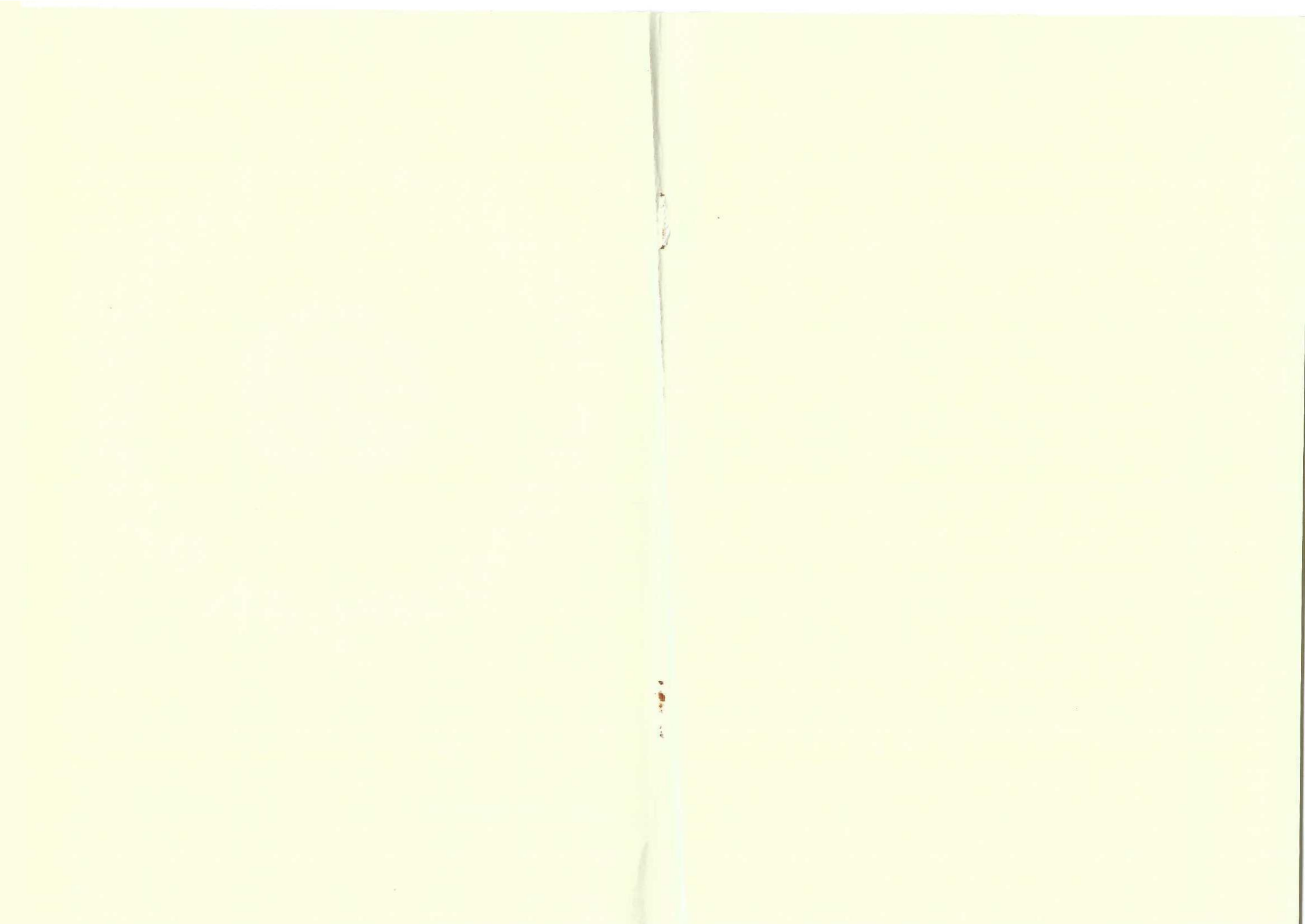

Verkenningen Individual Psychologische

52e Jaargang, nr. 3

Juli 2004

betekenen die diagnoses voor de opvoeding en welke handvatten zijn er aan opvoeders te geven in de opvoeding aan hun kind?

Onder 'voor u gelezen' werd al aangegeven dat tegenwoordig veel gedragcorrecties bij kinderen plaatsvindt door een medicatie. Wat betekent dit voor de opvoeding? Vindt er een vorm van symptoom behandeling plaats of gaan opvoeding en medicijn hand in hand?

De bijeenkomst start om 10.30 uur en introducés zijn van harte welkom.

Begin september 2004 volgt de definitieve uitnodiging via de mail of via de post als u heeft aangegeven deel te willen nemen en niet beschikt over een e-mail adres.

9 oktober 2004

10.00 uur: Algemene Ledenvergadering waarin de leden zal worden gevraagd er mee in te stemmen dat de vereniging NWIP wordt ontbonden per 31 december 2004, het huidige bestuur te benoemen tot vereffenaar en overdracht van de middelen van de NWIP aan de per 1 januari 2005 op te richten stichting NWIP.

12.30 uur: Tweede algemene ledenvergadering zoals hierboven, wanneer voor de eerste vergadering onvoldoende quorum aanwezig is om een dergelijk besluit te kunnen nemen.

(Zie ook bijgaande brief om het bestuur hiervoor schriftelijk te kunnen machtigen.)

52^e jaargang

Nr. 3 Juli 2004

INDIVIDUAL PSYCHOLOGISCHE VERKENNINGEN

Een uitgave van:
Nederlandse Werkgemeenschap
Voor Individual Psychologie

Redactie adres:
Potgieterlaan 21
2394 VA Hazerswoude Rijndijk
Tel. (071) 341 61 10
E-mail: fam.kulker@wxs.nl

ISSN: 1382-5089

Alles uit deze uitgave mag geheel of gedeeltelijk worden overgenomen of vermenigvuldigd in welke vorm dan ook, mits met bronvermelding.

Redactie:
Dhr. G.A.L. Kulker

Grondbeginselen van de Individualpsychologie door Peter Pollak.

Invoelend begrijpen van problemen met kinderen en jeugdigen door Monika en dr. Ludger Kotthoff.

Levensstijl – een korte analyse door Maria Waas.

Individualpsychologie en de wereld van de arbeid door Norbert Hildebrand.

Bemoedigingstraining voor jeugdigen door Marlene Baron.

Hoe partnerschap kan slagen door Ulrike en Werner Strubel.

Schilderen met kinderen, een seminar voor volwassenen door Heide Köpfer.

Kleine aanleiding – grote gevolgen door Kornelia Neuhaus.

Zondagochtend zijn er opnieuw seminars.

's Middags is er een inleiding door Theo Schoenaker met als titel: het leven inhoud en vormgeven.

Het forum vindt plaats in Illingen, Saarland, Duitsland.

In de omgeving zijn diverse mogelijkheden om te overnachten voor verschillende prijsklassen.

Meer informatie: www.vpip.de

U kunt zich voor deelname aanmelden bij:

Verein für parktizierte Individualpsychologie e.V.

E. Becker/D. Troll

Bayernstrasse 18

OT Waldsachsen

D 97453 Schonungen

9 oktober 2004

Thema bijeenkomst: **moelijk opvoedbare kinderen.**

Tegenwoordig worden er veel nieuwe benamingen gebruikt voor moeilijk opvoedbare kinderen als HDHD, PD NOS e.d. Wat

Agenda.

25 juli 2004 – 6 augustus 2004:

ICASSI 2004:

- Week 1 : zondag 25 juli t/m vrijdag 30 juli
- Week 2 : zondag 1 aug. t/m vrijdag 6 aug.
- Plaats: Cork, Ierland
- Beurzen: aanvragen mogelijk bij Icassi en bij de NWIP
- Website: www.icassi.net

De uitgebreide brochure is inmiddels verschenen. Wilt u een brichurre dan kunt u contact opnemen met Theo Joosten, tel. 058 288 34 15. Maar natuurlijk kunt u de informatie ook lezen op de website: www.incassi.net
Icassi in Cork is een mooie gelegenheid om de kennis te verdiepen inzake IP-onderwerpen dan wel om er kennis mee te maken. Leden van de NWIP wordt verzocht deelname onder de aandacht te brengen van kennissen en vrienden: een mooie bijdrage aan de verspreiding van de ideeën van Adler en Dreikurs.

13 augustus 2004 – 15 augustus 2004:

‘Der Verein für praktizierte Individualpsychologie’ nodigt uit voor deelname:

Forum für Individualpsychologie.

Het programma start op vrijdagavond om 19.45 uur.
Na een welkom volgt de inleiding in de Individualpsychologie door Theo Schoenaker.

Op zaterdagochtend zijn er twee inleidingen:
Opvoeding in het gezin door Peter Pollak.
Mijn zoektocht naar het gemeenschapsgevoel door prof. John Huber.

Zaterdag middag zijn er seminars waaruit kan worden gekozen:
Analyse van de persoonlijkheid aan de hand van jeugdherinneringen door prof. John Huber.

Inhoud

Voorwoord	4
Verslag ledenvergadering NWIP, 13 maart 2004	6
Democratische relaties: de sleutel tot de concepten van Adler	8
Voor u gelezen	24
Statutenwijziging	28
Agenda.	30

Voorwoord

In maart 2004 vond de extra ledenvergadering plaats van de NWIP. Het onderwerp van de ledenvergadering was de vorm waarin de NWIP zal blijven voortbestaan. Er zijn twee belangrijke redenen om die vorm te gaan veranderen. Te weten:

1. de verenigingsvorm, die indertijd is gekozen is uit de tijd geraakt. Het bestuur voldoet wel jaarlijks aan de in de statuten gestelde voorwaarden en activiteiten, maar het zijn meer rituelen geworden dan dat ze werkelijk bijdragen aan het welzijn van de vereniging. Dit vooral ook omdat de verbinding met de leden duidelijk anders is geworden dan in het verleden het geval was.

2. het ledenaantal is voor een verenigingsvorm een belangrijke voorwaarde voor het voortbestaan. Het ledental van de NWIP loopt echter met het ouder worden van de leden steeds verder terug. Er komt bij het vasthouden aan de verenigingsvorm een moment waarop de vereniging ophoudt voort te bestaan.

De verenigingsvorm is in het verleden bewust en met een bepaalde doelstelling gekozen. Centraal stond het vormen van een actieve Gemeenschap voor Individualpsychologie en dat kan alleen wanneer een democratische geest de organisatievorm levend en vitaal houdt. Toen een juiste en gezonde keuze, maar in de huidige omstandigheden en tijd wordt een andere keuze wenselijk.

In de ledenvergadering van maart 2004 is daarom het bestuur opdracht gegeven om de huidige vereniging om te zetten naar een stichtingsvorm met daarin een donateurschap dat recht doet aan de Individualpsychologische principes. Twee bestuursleden, Theo Joosten en Gerard Kulker zijn hiervoor gemandateerd en een commissie van een paar leden heeft over hun schouder meegekeken naar de wijzigingen. Momenteel liggen de statutenwijzigingen bij de notaris en zullen een dezer dagen passeren.

Verderop in dit tijdschrift zult u er meer overlezen. Tevens vindt u bij dit tijdschrift een brief om kenbaar te maken of u uw lidmaatschap omzet naar het donateurschap en op welke wijze u de elektronische nieuwsbrief wilt ontvangen.

Want dat is een andere wijziging in de vorm van ons voortbestaan als NWIP. Ons tijdschrift heeft te maken met een stijgend kostenpatroon. Daarnaast zien we bij verenigingen en stichtingen naast ons andere meer in onze tijd passende vormen ontstaan. Een elektronische nieuwsbrief is hier een

trainingen, voordrachten, themabijeenkomsten e.d. gehouden of mede georganiseerd. Donateurs kunnen kosteloos aan bijeenkomsten van de stichting deelnemen, tenzij er door het bestuur van tevoren vastgestelde bijzondere bijeenkomsten of congressen plaatsvinden, waarvoor wel een bijdrage wordt gevraagd. Donateurs krijgen bij deelname indien mogelijk een korting op de toegangsprijs.

- o Daarnaast verschijnt er ten minste tweemaal per jaar een elektronische nieuwsbrief.

Bestuursleden

De stichting is een rechtsopvolging van de vereniging, wat inhoudt dat de thans zittende bestuursleden automatisch bestuurslid zijn van de stichting. Ook in dat opzicht is er geen wijziging.

Overleg met de notaris

Inmiddels heeft de notaris ons erop gewezen dat het omzetten van een vereniging naar een stichting via de kantonrechter behoort te gebeuren en met extra kosten (zoals voor een advocaat en legesgelden) gepaard gaat. Het bestuur is van mening dat wij ons IP-geld op een betere wijze kunnen besteden.

De notaris raadde ons aan dan een andere eenvoudiger en minder kostbare weg te volgen en wel:

de vereniging te ontbinden en een nieuwe stichting op te richten.

Helaas is hiervoor wel een algemene ledenvergadering nodig die dit besluit neemt. Voorafgaand aan onze bijeenkomst van **9 oktober 2004** vindt daarom een algemene ledenvergadering plaats. Bij een onvoldoende quorum vindt na afloop van de bijeenkomst een tweede ledenvergadering plaats, waarin geen quorum verplicht is. Daarbij wil ik u tevens op de mogelijkheid wijzen om een ander lid namens u te laten stemmen of schriftelijk uw stem uit te brengen d.m.v. bijgevoegde brief.

Gerard Kulker.
voorzitter

Statutenwijziging

Zoals in mijn voorwoord aangegeven ligt momenteel de statutenwijziging voor bij de notaris. Ik wil hieronder de belangrijkste wijzigingen op een rijtje zetten.

De naam van de stichting

Om te beginnen: wat niet wijzigt is de naam van de stichting. Die blijft Nederlandse Werkgemeenschap voor Individualpsychologie. Wel wordt de vereniging omgezet in een stichting.

De donateurs

In de statuten verdwijnen de artikelen over de leden. Daarvoor in de plaats komt een artikel voor donateurs, waarin wordt aangegeven dat donateurs mensen en andere rechtspersonen kunnen zijn die de Individualpsychologie een warm hart toe dragen en de doelstelling van de stichting onderschrijven.

Zij steunen de stichting met een jaarlijkse donatie, die soortgelijk is aan het vroegere lidmaatschap.

Donateurs worden door het bestuur betrokken bij het plannen van de activiteiten en het beleid van de stichting. Ook doet het bestuur jaarlijks verslag aan haar donateurs.

Donateurs zullen betrokken zijn bij het invullen van de ontstane vacatures in het bestuur.

Het doel van de stichting

In grote lijnen is het doel van de stichting gelijk gebleven aan die van de vereniging. Dus:

- o Het bevorderen van de studie en praktische toepassing van de Individualpsychologie, zoals geformuleerd door Alfred Adler en nahem door anderen uitgewerkt en ontwikkeld, alsmede de bestudering van verwante stromingen;
- o Het (doen) organiseren van professionele training en voordrachten in de principes en methoden van de Individualpsychologie;
- o Het op verschillende wijze verspreiden van het gedachtegoed van de Individualpsychologie binnen Nederland;
- o Nationale en internationale samenwerking met verwante instellingen voor Individualpsychologie.

Activiteiten van de stichting

- o Zoals onder het doel van de stichting al is weergegeven worden eer

passende vorm van, die ook wij zullen gaan volgen. In de bijgevoegde brief kunt u aangeven of u een e-mail adres hebt en de nieuwsbrief voortaan via uw mail wilt ontvangen, dan wel via de post. De laatste mogelijkheid blijft in tact omdat we ons ervan bewust zijn dat niet alle leden beschikken over een computer en een e-mail adres.

Er zullen de komende tijd wat de Nederlandse Werkgemeenschap voor Individualpsychologie betreft veel veranderingen plaatsvinden. Het zijn echter veranderingen in de uiterlijke vorm om het voortbestaan van de Individualpsychologie in de toekomst in Nederland te waarborgen. Inhoudelijk blijven er thematische bijeenkomsten om de IP te bestuderen en verbreiden en een elektronische nieuwsbrief om het contact met elkaar vast te houden en wetenswaardigheden uit te wisselen.

Ik vertrouw erop dat we met uw steun hierin zullen slagen, wens u veel leesplezier in de laatste Individual Psychologische Verkenningen en tot ziens in de nieuwsbrief.

Gerard Kulker.

Verslag extra algemene ledenvergadering maart 2004

Er vonden op 13 maart 2004 twee extra algemene ledenvergaderingen plaats. Hierin was door het bestuur voorzien omdat de laatste tijd het aantal aanwezige leden geen quorum voor een statutenwijziging haalde. De afwezigheid van de leden was vanuit reacties van leden te wijten aan het stijgen van de leeftijd van de leden en de geringere mobiliteit.

Dit bleek goed ingeschat. De eerste ledenvergadering haalde het quorum niet, zodat na het bespreken van een notitie van Eva Driekurs met als titel *'Democratic relations: key to Adlerian concepts'*, de ledenvergadering plaatsvond waarvan u onderstaand het verslag vindt.

1. Opening en mededelingen van de voorzitter

De voorzitter opent de tweede algemene ledenvergadering, die nodig is omdat in de eerste extra ledenvergadering van 13 maart 10.30 uur het quorum dat nodig is voor een statuten wijziging niet werd gehaald. Hij heet de aanwezigen van harte welkom.

2. Voorstel verenigingsvorm van de NWIP om te zetten naar een stichting

De voorzitter memoreert dat in de ledenvergadering van 16 november 2003 het bestuur heeft aangegeven dat het de verenigingsvorm wenst om te zetten naar een stichtingsvorm. Het belangrijkste argument hiervoor vormt de continuïteit van de NWIP. Het ledenaantal loopt jaarlijks verder terug, terwijl vanwege de hoge leeftijd van een aantal leden een kleine, vaste groep leden aan de activiteiten participeert. Bij een omzetting naar een stichtingsvorm wordt het voortbestaan van de NWIP minder afhankelijk van het aantal leden of donateurs. De belangrijkste statutenwijziging betreft het omzetten van de verenigingsvorm. Leden kunnen donateur worden en het bestuur wordt benoemd door coöptatie. Doel, activiteiten en bijeenkomsten van de stichting blijven in grote lijnen hetzelfde als thans bij de vereniging gebruikelijk is. De aanwezige leden stemmen unaniem in met het voorstel van het bestuur en verlenen de voorzitter en penningmeester mandaat om de statutenwijziging uit te voeren.

De heer de Zwart stelt zich beschikbaar om de concept statuten van de

Dit persbericht is interessant in de wetenschap dat de Individualpsychologie een van de ervaringsdeskundigen is op het gebied van moeilijk gedrag. Als mogelijk antwoord op de in het persbericht gestelde vraag of tientallen jaren ervaringsleer met het behandelen van extreem drukke kinderen overboord gezet kan worden, zal ik oktober 2004 een themabijeenkomst 'moeilijk opvoedbare jeugdigen' plaatsvinden georganiseerd door de NWIP. Zie hiervoor de agenda. Introducees zijn zoals gewoonlijk van harte welkom.

bedrijven afneemt. Doelen bereikt en niet iedereen tevreden? Maar waar is de belanghebbende depressieve cliënt gebleven? Blijft hij in zekere zin het lijdendvoorwerp van dit alles?

Hoe bewust zijn medicijngebruikers zich van de gevolgen van dit gebruik voor hun sociale leven zoals ze dat gewend zijn? Sommigen zweren bij hun medicatie en zeggen zich als herboren te voelen. Ik zet daar als buitenstaander soms mijn bedenkingen naast als ik hen zie functioneren.

Het is een speelveld met gemeenschaps- en individuele belangen als invalshoek. Het laatste woord zal hierover op het podium niet gezegd zijn. Ik ben benieuwd wat wij er in ons dagelijks leven van gaan merken.

ADHD een modeziekte?

Sinds de tweede helft van de jaren negentig is het aantal mensen bij wie vastgesteld wordt dat zij aan de stoornis ADHD lijden – een stoornis waarbij mensen overactief, impulsief, rusteloos en ongecontroleerd gedrag vertonen – en aan wie geneesmiddelen worden voorgeschreven, explosief gestegen. In 1997 werd het middel Ritalin 66.000 maal afgeleverd door apothekers, in 2002 was dat 208.000 maal. Dat is meer dan een verdrievoudiging in zes jaar tijd. Het aantal mensen dat het middel gebruikt is naar schatting 31.000. Het middel wordt vooral voorgeschreven aan jongeren, en dan weer in het bijzonder aan jongens, die door hun gedrag grote problemen veroorzaken thuis en op school.

Over het algemeen blijkt het middel in de directe omgeving van hyperactieve kinderen enthousiaste reacties op te roepen: kinderen met wie geen land te bezeilen was, blijken ineens weer normaal aanspreekbaar te zijn; het concentratievermogen van kinderen gaat erop vooruit en daarmee hun prestaties op school. Niettemin roept deze explosieve toename vragen op. Is hier niet sprake van een modegril, mede veroorzaakt door de toenemende aandacht voor het verschijnsel in de media? De meningen hierover zijn binnen en buiten de wetenschap verdeeld.

Is ADHD een 'echte' ziekte of betreft het hier de normale variatie in gedrag: zoals he rustige kinderen hebt, zijn er nu eenmaal ook zeer drukke kinderen? Wordt het middel Ritalin niet te gemakkelijk voorgeschreven, waardoor bijvoorbeeld tientallen jaren ervaringsleer met het behandelen van extreem drukke kinderen overboord wordt gezet? En worden, met de vaststelling dat ADHD een grotendeels biologisch bepaalde stoornis is, de ouders niet te gemakkelijk van hun verantwoordelijkheid ontheven?

Over deze vragen organiseerde het VU-podium in samenwerking met de oudervereniging Balans een publiek debat in april 2004.

stichting van commentaar te voorzien alvorens voorzitter en secretaris een notaris zullen bezoeken om de statuten te laten passeren.

3. Wat verder ter tafel komt

q Zoals eerder voorgesteld zal het tijdschrift Individual Psychologische Verkenningen worden vervangen door een (elektronische) nieuwsbrief. Voorgesteld wordt in het laatste nummer van Individual Psychologische Verkenningen de vertaling op te nemen van het artikel van Eva Dreikurs dat voor deze vergadering is besproken.

q De leden krijgen een bericht waarin hen wordt gevraagd of hun lidmaatschap omgezet mag worden in een donateurschap van de stichting. Tevens wordt hen gevraagd hun e-mail adres op te geven om de nieuwsbrief te kunnen verspreiden. Donateurs die geen e-mail adres hebben zullen de nieuwsbrief per post ontvangen.

q De voorzitter meldt dat mevr. Strobosch bij haar afmelding voor deze vergadering heeft aangegeven dat zij bereid is leden in Amsterdam en omgeving te benaderen voor een mogelijke bijeenkomst in Amsterdam. Hij zal een en ander met haar opnemen om te bezien of er voldoende belangstelling in die omgeving is.

q Dhr. de Zwart heeft in de krant een overlidensadvertentie gezien van de heer von Sassen. De heer von Sassen heeft zich jaren voor de NWIP ingezet zowel als docent als voorzitter. Zijn laatste levensjaren was hij nog actief voor de antroposofen in Zeist en als therapeut in Wenen.

4. Sluiting vergadering

De voorzitter sluit de vergadering en wenst de leden een goede reis. Op 5 juni 2004 is de volgende bijeenkomst met als thema: moeilijk opvoedbare kinderen.

DEMOCRATISCHE RELATIES: DE SLEUTEL TOT DE CONCEPTEN VAN ADLER

De psychologie van Adler is gebaseerd op de vooronderstelling dat de mens in zijn doen en laten zowel het individu als de gemeenschap op het oog heeft. Ons leven komt tot bloei, wanneer we voelen dat wij als gelijkwaardige burgers deel uit maken van de samenleving waartoe wij behoren.

Er zijn tot op vandaag helaas geen adequate methoden om mensen te helpen zich opgenomen te voelen in de gemeenschap.

Kurt Lewin onderscheidde drie stijlen van interactie. Voor het in praktijk brengen van één van deze stijlen - de democratische - hebben de volgelingen van Adler effectieve technieken ontwikkeld, waarbij uitgegaan wordt van wederzijds respect. Deze interactiestijl is gericht op vrijheid en orde.

Echter in veel gezinnen, scholen en werkplaatsen worden twee andere interactieprocessen in praktijk gebracht. In de eerste plaats de autoritaire, die gebaseerd is op gehoorzaamheid en waarbij de interactie gericht is op orde, maar zonder vrijheid. De andere is de laissez-faire stijl die gekenmerkt wordt door nonchalance en toegeeflijkheid, terwijl de interacties gericht zijn op vrijheid, maar zonder orde.

Autoritaire processen staan meestal in dienst van de gemeenschap, met voorbijzien aan het welzijn van het individu. Laissez-faire processen zijn op het individu gericht, met verwaarlozing van de gemeenschapsbelangen. Democratische processen daarentegen zijn gericht op het welzijn van zowel het individu als de gemeenschap.

Democratische interactiepatronen vormen een voedingsbodem waarop het gedachtegoed van Adler tot ontplooiing kan komen. In de recente Asbacher-literatuur worden processen en methoden besproken waarmee dit gedachtegoed in praktijk kan worden gebracht.

Lewin, Lippitt en White (1939) beschrijven het sociale klimaat en de dynamische ontwikkelingen binnen experimenteel samengestelde groepen.

De staf werkte met jongens die nog geen tien jaar waren. Bij de groepsinteractie werden de drie leidersstijlen toegepast: de democratische, de autoritaire en de laissez-faire stijl. De activiteiten van de leiders en de gedragingen van de jongens waren, afhankelijk van de toegepaste stijl, zeer verschillend. Dat gold ook voor de groepsdynamiek.

Het onderzoek van Lewin werd ondersteund door Dreikurs (1948/1995) die,

Toverballen tegen depressie.

Volgens World Health Organisation is depressie volksziekte nummer één aan het worden.

Uit onderzoek blijkt dat één op de tien Nederlanders met een depressie te maken krijgt. De laatste jaren is het gebruik van antidepressiva opzienbarend toegenomen. Het aantal recepten (via openbare apotheek) is gestegen van 2,9 miljoen in 1997 naar 4,9 miljoen in 2002. Een toename van twee miljoen in slechts vijf jaar! Werden eerst antidepressiva aan de 'zware gevallen' voorgeschreven, nu schrijft de huisarts deze ook voor aan mensen met 'lichtere' klachten, zoals neerslachtigheid en bijvoorbeeld angst.

Het VU-podium organiseerde in maart 2004 samen met de stichting Pandora en de Depressie Stichting een bijeenkomst over de vraag of de hoge verwachtingen van antidepressiva terecht zijn.

Berust het vertrouwen op antidepressiva op een degelijke basis of is het een irrationeel geloof dat iedere complexiteit taboe verklaart en het probleem van de depressie versimpelt? Antidepressiva lijken nu soms wel toverballen. Veel gebruikers hebben immers baat bij het gebruik van medicijnen en depressieve werknemers kunnen zo weer snel aan de slag. Maar antidepressiva werken niet bij iedereen. De bijwerkingen zijn soms zo sterk (bijvoorbeeld geen zin meer in seks, een verbod op alcoholgebruik en beïnvloeden van de rijvaardigheid) dat de kwaliteit van leven drastisch omlaag gaat. Mensen worden hierover vaak onvoldoende ingelicht en worden daarbij niet of nauwelijks begeleid in het medicijngebruik.

In het symposium komt de vraag aan de orde: Waarom gebruiken sommige mensen antidepressiva wel en anderen juist niet? Hoe kan de begeleiding door artsen beter worden afgestemd op de ervaringen van patiënten? Is het wenselijk om eventuele alternatieven voor antidepressiva nadrukkelijker onder de aandacht te brengen?

Dit persbericht viel me op in het huidige tijdsbestek waarin de minister van Volksgezondheid meent dat het medicijngebruik te hoog is en teveel kost. Bedrijven en arbodiensten actief zijn om een zieke werknemer weer zo snel mogelijk aan het werk te krijgen. Tegelijkertijd neem ook ik in mijn omgeving waar dat mensen langdurig medicijnen gebruiken en het ziekteverzuim in

Voor u gelezen

Onderzoek bewijst het: geboren leiders bestaan.

Wie in een gezin als eerste kind ter wereld komt, heeft grote kans later een leidinggevende functie te krijgen.

De Leidse hoogleraar politicologie R. Andeweg en zijn student S. van den Berg zijn tot die conclusie na het onderzoek gekomen. Het Leidse Universiteitsblad *Mare* schreef erover.

Andeweg en van den Berg vroegen een grote groep Nederlandse politici naar hun positie in het gezin. Het aantal eerstgeborenen was duidelijk oververtegenwoordigd. Een op de drie politici is eerste kind, terwijl alle Nederlanders samen een kwart de eerste is. Overigens telt de Haagse politiek ook veel eniggeborenen. Volgens de onderzoekers is dus niet de invloed van broers en zussen bepalend voor later functioneren, maar is het de exclusieve aandacht van de ouders voor de eersteling die invloed heeft op de ontwikkeling.

Overigens is het niet de eerste keer dat onderzoek is gedaan naar geboren leiders. Amerikaans onderzoek naar de presidenten van de Verenigde Staten toonde aan dat eerste kinderen later leiders worden. President Bush is de oudste van zes kinderen.

De relatie eerstgeborene en leidinggevende is volgens het Leidse onderzoek minder duidelijk bij jonge politici dan bij oudere. Dat zou kunnen komen doordat gezinnen kleiner zijn.

Bron: Utrechts nieuwsblad.

conform de opvattingen van Adler (1932/1939) het gezin beschouwde als een centrale sociale groep, waarbinnen specifieke interactiepatronen grote invloed uitoefenen op de persoonlijkheidsontwikkeling van het kind. Dreikurs richtte zijn aandacht vooral op het sociale klimaat van het gezin. In zijn publicaties wees hij er op dat ouders en opvoeders leiders zijn en dat de gezinsdynamiek de door de ouders gepraktiseerde leiderschapsstijlen reflecteert. Dreikurs (1957, 1968, 1969; Dreikurs en Cassel, 1999) paste het werk van Adler (1927/1959, 1929/1969) toe op de situatie in de schoolklas. Er vanuit gaande dat de onderwijzer een leider is van zijn klas, maakte hij gebruik van denkbeelden die hij ontleende aan het sociale klimaatonderzoek van Lewin (1948).

Dreikurs (Dreikurs, Grunwald & Pepper, 1998) bracht naar voren dat de onderwijzer, wil hij een doeltreffend leiderschap effectueren, de drie leiderschapsstijlen van Lewin, Lippitt en White (1939) moet kennen en de democratische stijl in praktijk moet brengen.

Baumrind (1979) die later dan Dreikurs over ouderschapsstijlen heeft geschreven, legde ook een relatie tussen het werk van Lewin en het gezinsleven. Haar ideeën waren niet geheel identiek aan die van Lewin en zij gebruikte een andere terminologie. (Zie Maccoby, 1992). Haar werk heeft veel aandacht gekregen, maar de sterke nadruk op de groepsdynamiek die centraal stond in het werk van Dreikurs, ontbrak in haar publicatie.

Terwijl Baumrind de termen die Lewin gebruikte veranderde, bleef Dreikurs (1957) de begrippen autocratisch, democratisch en laissez-faire hanteren. Wij bespreken in dit artikel deze drie stijlen en we beschrijven enige onderzoeksresultaten.

De conceptuele achtergrond: de democratische, autocratische en laissez-faire stijl

In de studie van Lewin, Lippitt en White (1939) doet de democratische leider suggesties en begeleidt de groep, maar een erg belangrijk onderdeel van zijn taak is het aanmoedigen van de groepsleden om met elkaar beslissingen te nemen onder gezamenlijke verantwoordelijkheid. De jongens hadden veel vrijheid en gedroegen zich ordelijk. De autocratische leider daarentegen stelde de regels op en hield orde; de jongens hadden weinig vrijheid m.b.t. het nemen van beslissingen. Ook moest voorkomen worden dat ze zelf initiatieven zouden nemen. Er was orde, maar zonder vrijheid. Een derde gedragspatroon

vertoonde de laissez-faire leider. Hij gaf geen leiding. De jongens deden wat ze wilden. Ze hadden vrijheid maar er was geen orde. De jongens in de democratische groep deden veel suggesties en werkten met elkaar hun project goed uit.

De jongens in de autocratische groep gingen met elkaar om op de manier die de leider voorschreef, met activiteiten die gecontroleerd werden, terwijl de jongens weinig suggesties aan de hand deden. Hun project werd goed uitgevoerd, geheel overeenkomstig de aanwijzingen van de leider.

De jongens in de laissez-faire groep lieten weinig interactie en weinig samenwerking zien. Als er al suggesties werden gedaan, werden die door de anderen genegeerd. Er was in deze groep weinig betrokkenheid. Het project werd slecht uitgevoerd.

Ergens in het onderzoek lieten de leiders de jongens alleen en de onderzoekers observeerden de jongens om te zien hoe ze zich zouden gedragen terwijl de leider afwezig was. Op een ander moment veranderden de onderzoekers de toegepaste stijlen. (De onderzoekers hadden de leiders in de drie stijlen getraind.)

Wanneer de leiders de groepen verlieten en wanneer ze van stijl veranderden waren de gevolgen dramatisch.

Dreikurs (1957/1968) gebruikte deze gegevens voor zijn aanbevelingen m.b.t. effectief ouderschap en onderwijs. Hij was onder de indruk van het feit dat als de leider niet aanwezig was de jongens in de democratische groep goed bleven functioneren en dat ze vriendelijk voor elkaar waren, ook buiten het groepsverband. In tegenstelling hiermee gingen de jongens van de autocratische geleide groep onmiddellijk met elkaar aan het vechten zodra de leider afwezig was. Buiten de groep zetten ze de onderlinge ruzies voort. (Dreikurs, 1968, p.72)

Voor Dreikurs waren de onderzoeksresultaten significant voor wat ze onthulden t.a.v. groepsprocessen. Ze leverden ook een bijdrage aan een beter verstaan van cruciale trends in de tegenwoordige samenleving.

Hij noteerde het volgende:

‘Een aspect van het experiment van Lewin is van enorme culturele betekenis en helaas niet erg bekend. Wat gebeurde er toen de democratische leider op commando autocratisch werd? Er gebeurde niets. De kinderen hadden vertrouwen in hem. Ze pasten zich aan het nieuwe schema aan en begonnen te reageren op een manier die kenmerkend is voor autocratisch geleide kinderen.

Maar wat gebeurde er toen de autocratische leider opeens democratisch

macht en referentiemacht?

Soms lijkt het erop dat er een lading onder de vlag van de democratie wordt gestopt, die daar niet thuishoort. De ideeën van Adler lijken wel een goede en echte democratie te bewerkstelligen met een zekere balans tussen de belangen van individu en gemeenschap. In dat opzicht wordt stilgestaan bij de wijze van conflictbemiddeling zoals die door Dreikurs wordt beschreven.

Er blijven een aantal vragen, die worden besproken:

- Hoe voorkom je dat er in een democratisch proces ‘loosers’ zijn?
- Is een consensus hiervoor een goed middel, maar hoever ga je daarin als er een besluit moet worden genomen onder een zekere tijdsdruk?
- Welke mogelijkheden bieden een Socratisch gesprek in dit opzicht?

Tot slot van de bijeenkomst wordt geconcludeerd dat er een verschil is tussen de huidige stand van zaken en ons ideaal: de democratie. We streven daarnaar, maar zijn nog onderweg en zitten midden in dat proces.

Onze situaties is te vergelijken met het onderzoek van Lewin naar leiderschapsstijlen.

De mensheid is gestart als een laissez-faire situatie. De ervaring leerde dat een zekere samenhang en samenwerking in ons voordeel was en er ontstond een vorm van leiderschap, die aanvankelijk vooral autoritair was en in onze tegenwoordige tijd is doorgewoerd naar democratisch leiderschap.

We moeten ons er wel van bewust zijn dat we nog niet zo lang geleden als maatschappij kwamen uit een autocratie en nog te weinig echte ervaring hebben kunnen opdoen met een democratie. In ons tijdsgewricht is de democratie nog maar van de laatste jaren. Onze overgang is daarmee soortgelijk als die in het onderzoek van Lewin waar een autocratisch geleide groep een democratisch leider krijgt.

Als gevaar wordt gesignaleerd dat de democratisch geleide groep zonder al teveel problemen toch redelijk kan functioneren bij een omschakeling naar een autoritair leiderschap. We lopen in onze ontwikkeling dus een zeker risico voor een terugval en moeten waakzaam blijven.

Toch heerst er over het geheel genomen een positieve verwachting, waarin de mensheid zich zal ontwikkelen tot een echte democratie.

Onze huidige situatie wordt door iemand omschreven als: ‘We ervaren met plezier onze vrijheid, maar kijken nog vol argwaan achterom om te zien waar de zweep blijft.’

Sicher, L. (1955). Education for freedom. *American Journal of Individual Psychology*, 11, 97-103.

Spiel, O., & Biernbaum, F. (1962). *Disciplining without punishment: Account of a school in action*. London: Faber & Faber.

Triandis, H. C. (1995). *Individualism and collectivism*. Boulder: Westview Press.

Triandis, H.C., McCusker, C., & Hui, C.H. (1990). Multimethod probes of individualism and collectivism. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59, 1006-1020.

Wertheimer, M. (2000). *A brief history of psychology (4th ed.)*. New York: Harcourt Brace.

In de themabijeenkomst tussen beide extra ledenvergaderingen is uitvoerig met de aanwezigen gesproken naar aanleiding van bovenstaand artikel van Eva Dreikurs Ferguson, dat toen nog in het Engels voor de aanwezigen beschikbaar was maar voor het tijdschrift is vertaald door Gert Rietveld.

Theo Joosten hield een korte inleiding waarin hij in het kort de hoofdlijnen van het artikel samenvatte en tot de stelling kwam: je hebt democratisch leiderschap nodig om de ideeën vanuit de Individualpsychologie gestalte te kunnen geven.

Het artikel sprak de aanwezigen aan omdat het actueel en midden in onze moderne tijd staat. Het geeft enig zicht op de problemen waarmee onze maatschappij worstelt. We bevinden ons in een overgangstijd. De democratische principes zijn wijd verspreid en bekend, maar ons handelen is nog niet vaardig genoeg om democratie echt die plaats te geven die het verdient. We zwalken daarom nog wat heen en weer met nu eens een roep om een meer repressief beleid en dan weer aandacht voor meer individuele vrijheden. In onze tijd van individualisatie lijkt het evenwicht tussen het eigen belang en het gemeenschapsbelang ook danig uit balans te raken. Als onderwerpen wordt daarna ingegaan op de karakterisering die Eva gebruikt t.a.v. leiderschap:

Democratisch leiderschap als vrijheid met orde; autoritair leiderschap als orde zonder vrijheid; laissez-faire leiderschap als vrijheid zonder orde.

De onderzoeken bevestigen het belang van de Individualpsychologische uitgangspunten voor een democratische gemeenschap. Waarbij wordt opgemerkt dat in onze tijd democratie een containerbegrip is geworden. Vaak is niet duidelijk geformuleerd wat onder democratie wordt verstaan. Is dat het recht van de meerderheid? Is er een werkelijke dialoog tussen wettige

werd? Een hevig tumult brak los. Het duurde een week of langer voordat ze kalmeerden en zich overgaven aan de regels van een democratisch bestel.

Dit fenomeen doet zich niet alleen in de Verenigde Staten maar overal ter wereld voor. Wanneer kinderen vanuit een autocratisch milieu in een democratische omgeving terecht komen, krijgen ze de neiging wild in het rond te gaan rennen en hun vrijheid te misbruiken, omdat ze niet geleerd hebben zich te beheersen wanneer de druk van buiten waaraan ze zich moesten onderwerpen wegvalt. Daarom geeft het grote problemen wanneer een kind dat lange tijd deel uitmaakte van een onderdrukkend systeem, opeens vrij is om zijn eigen keuzen te volgen. '(Dreikurs, 1968, pp. 72-73)

In zijn boek: 'Sociale gelijkheid' legt Dreikurs (1971/1998) een verband tussen de problemen van de moderne menselijke relaties en de veranderingen in de samenleving, speciaal de veranderingen die plaats vonden in het autocratische verleden. Hij schrijft:

'Wanneer de autocratische druk op een groep ophoudt, ontstaat anarchie. De mensen zijn dan vrij om te doen wat ze willen zonder dat ze zich daarvoor verantwoordelijk voelen. In het geval van de jongens in het onderzoek van Lewin hadden ze een leider die hen hielp om zich democratisch te gaan gedragen. In onze maatschappij hebben we zulke leiders doorgaans niet. Dat heeft tot gevolg dat zowel kinderen als volwassenen vaak de vrijheid die de democratie hen heeft gegeven, misbruiken. Dit is het dilemma van onze tijd.' (Dreikurs, 1971/1998, p. 201)

Dreikurs (1948/1995; Dreikurs & Soltz, 2002) paste dit inzicht toe op opvoeding en onderwijs. (Dreikurs & Cassel, 1999; Dreikurs, Grunwald, & Pepper, 1998) Hij stelde dat ouders en onderwijzers in het algemeen twijfelen tussen autocratische en laissez-faire stijlen. Ze geloven ten onrechte dat democratisch leiderschap alleen maar verlies van autocratische controle betekent. Dreikurs (Dreikurs, Grunwald, & Pepper, 1998) stelt dat democratisch leiderschap iets anders is dan alleen maar je autocratische controle verliezen. Specifieke methoden, attitudes en doelstellingen moeten te baat genomen worden om democratisch te functioneren en (wat nog belangrijker is) effectief te functioneren in een democratisch proces.

Ouders en onderwijzers zijn er niet alleen slecht op voorbereid om te weten hoe men een democratisch leider kan worden. Ze missen ook de kennis die nodig is om effectieve democratische leiders te zijn in de geest van getrainde leiders in het onderzoek van Lewin.

In de tegenwoordige samenleving evenals in de achter ons liggende decennia hebben ouders en onderwijzers gedacht dat men slechts de autocratische

controle moet nalaten om als een democratisch leider te kunnen functioneren. Maar al te vaak eindigen activiteiten die gebaseerd zijn op deze misvatting in een grote teleurstelling. Er ontstaat anarchie, wetteloosheid en de groepsleden verliezen de binding met de groep.

De boeken van Adler 'Opvoeding van kinderen' (Adler, 1930/1970) en 'Karaktervorming' van Dreikurs (Dreikurs, 1952) laten zien dat het sociale klimaat en de volwassen – kind relatie de ontwikkeling van het kind bepaalt. De democratische of niet-democratische leiderschapsmethoden die men in praktijk brengt hebben specifieke consequenties.

Als men de leiding heeft over kinderen of volwassenen, zal de leiderschapstijl die men toepast de groepsleden bemoedigen of ontmoedigen. Om een effectieve democratische leider te zijn moeten ouders en onderwijzers speciale begeleidingsmethoden toepassen. (Dreikurs, 1959/1980) In een democratisch systeem gaat het er om kinderen wederzijds respect bij te brengen en hen te leren om vreedzaam, bemoedigend en coöperatief met elkaar om te gaan.

Individualpsychologen hebben al tientallen jaren beweerd dat scholing in democratisch leiderschap noodzakelijk is voor ouders, onderwijzers, managers en politici.

Psychologen en andere deskundigen zijn in onze tijd voortdurend op zoek naar vreedzame en constructieve oplossingen voor sociale conflicten. (Eidelsen & Eidelsen 2003) Zij zouden er verstandig aan doen als ze bij hun zoektocht naar methoden voor conflictoplossing te rade zouden gaan bij de geschriften van Adler.

Individualpsychologische concepten m.b.t. democratische processen.

Vanaf het begin heeft de Individualpsychologie als een speciale ontwikkelingspsychologie benadrukt dat onze geestelijke gezondheid in hoge mate bepaald wordt door de samenleving waarvan we deel uitmaken. (Adler 1932,1939; Dreikurs 1971/1998) Hoewel de psychopathologie bij Adler en Dreikurs veel aandacht kreeg (Ferguson 2001), stonden bij hen ziektepreventie en het initiëren van cognitieve en interpersoonlijke processen die de gezondheid bevorderen voorop.

Individualpsychologen hebben dan ook altijd gepleit voor het toepassen van specifieke opvoedingsmethoden, zowel thuis als in de schoolklas. (Adler 1930/1970; Dreikurs 1968; Grey 1974; Sicher 1955; Spiel & Birnbaum 1962) Een kind moet leren zelfstandig besluiten te nemen en keuzen te maken, inclusief het ontwikkelen van een eigen 'Life Style'. (Dreikurs 1950/1995)

Belangrijke beslissingen in het leven die te maken hebben met motivatie en emotie, nemen we vaak onbewust. Zulke beslissingen die iemands levensweg

Psychology, 28, 203-206.
Dreikurs, R. (1972b). Toward a technology of human relationship. *Journal of Individual Psychology*, 28, 127-136.
Dreikurs, R. (1974/2003). *Child guidance and education*. Chicago: Adler School.

Dreikurs, R., Grunwald, B. B., & Pepper, F. (1998). *Maintaining sanity in the classroom: Classroom management techniques* (2nd ed.). Philadelphia: Taylor & Francis.

Dreikurs, R., & Soltz, V. (2002). *Children: The challenge*. New York: Penguin.

Eidelson, R. J., & Eidelson, J. I. (2003). Dangerous ideas: Five beliefs that propel groups toward conflict. *American Psychologist*, 58, 182-192.

Evans, T. D. (1995). The encouraging teacher. In G. M. Gazda, F. S. Asbury, F. M. Blazer, W. C. Childers, & R. P. Walters (Eds.), *Human relations development*. 5th ed. Boston: Allyn & Bacon. Pp. 261-270.

Ferguson, E. D. (1995). *Adlerian theory: An introduction*. Chicago: Adler School.

Ferguson, E. D. (1996). Adlerian principles and methods apply to workplace problems. *Individual Psychology*, 52, 270-287.

Ferguson, E. D. (ed.). (2000). *Equality and social interest: A book of lectures from 1988 ICASSI in Greece*. Chicago: Adler School.

Grey, L. (1974). *Discipline without fear: Child training during the early school years*. New York: Hawthorn Books.

Grunwald, B. B., & McAbee, H. (1998). *Guiding the family: Practical counseling techniques* (2nd ed.). Philadelphia: Taylor & Francis.

Lee, D. (1959). *Freedom and culture*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
Linden, G. W. (2000). Dakota philosophy. In C. Holler (Ed.), *The Black Elk reader*. Syracuse, NY: Syracuse University Press.

Nisbett, R. E, Peng, K. Choi, I., & Norenzayan, A. (2001). Culture and systems of thought: Holistic versus analytic cognition. *Psychological Review*, 108, 291-310.

Peng, K., & Nisbett, R. E. (1999). Culture, dialectics, and reasoning about contradiction. *American Psychologist*, 54, 741-754.

Peng, K., & Nisbett, R. E. (2000). Dialectical responses to questions about dialectical thinking. *American Psychologist*, 55, 1067-1068.

Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist*, 55, 68-78.

Shulman, B. H., & Dreikurs, S. G. (1978). The contributions of Rudolf Dreikurs to the theory and practice of Individual Psychology. *Journal of Individual Psychology*, 34, 153-169.

Adler, A. (1932). *What life should mean to you*. London: Allen & Unwin.

Adler, A. (1937). Mass psychology. *International Journal of Individual Psychology*, Second Quarter, 111-120.

Adler, A. (1939). *Social interest: A challenge to mankind*. New York: Putnam.

Bandura, A. (1989). Human agency in social cognitive theory. *American Psychologist*, 44, 1175-1184.

Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. New York: W. H. Freeman.

Deci, E. L. (1971). Effects of externally mediated rewards on intrinsic motivation. *Journal of Personality and Social Psychology* 18, 105-115.

Deci, E. L. (1980). *The psychology of self-determination*. Lexington, MA: Heath (Lexington Books).

Deci, E. L., Koestner, R., & Ryan, R. M. (1999). A meta-analytic review of experiments examining the effects of extrinsic rewards on intrinsic motivation. *Psychological Bulletin*, 125, 627-668.

Deci, E. L., Koestner, R., & Ryan, R. M. (2001). Extrinsic rewards and intrinsic motivation in education: Reconsidered once again. *Review of Educational Research*, 71, 1-27.

Deci E. L., & Ryan, R. M. (1985). *Intrinsic motivation and self-determination in human behavior*. New York: Plenum.

Deci E. L., & Ryan, R. M. (2000). The 'what' and 'why' of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry: An International Journal of Peer Commentary and Review*, 11, 227-268.

Dinkmeyer, D., & Dreikurs, R. (1998). *Encouraging children to learn: The encouragement process*. Philadelphia: Taylor & Francis.

Dinkmeyer, D. C., Pew, W. L., & Dinkmeyer, D. C., Jr. (1979). *Adlerian counseling and psychotherapy*. Monterey, CA: Brooks Cole.

Dreikurs, R. (1948/1992). *The challenge of parenthood*. New York: Penguin.

Dreikurs, R. (1950/1995). *Fundamentals of Adlerian psychology*. Chicago: Adler School.

Dreikurs, R. (1952). *Character education and spiritual values in an anxious age*. Boston: Beacon Press.

Dreikurs, R. (1959/1980). *Adult-child relations: A workshop on group discussion with adolescents*. Chicago: Adler School. (Original transcript of tape made in 1959 at Ramona campus of Los Angeles State College.)

Dreikurs, R. (1968). *Psychology in the classroom*. (2nd Edition). New York: Harper.

Dreikurs, R. (1971/ 1998). *Social equality: The challenge of today*. Chicago: Adler School. (Originally published in 1971 by Regnery, Chicago).

Dreikurs, R. (1972a). Technology of conflict resolution. *Journal of Individual*

mede bepalen zijn vaak levensbeschouwelijke beslissingen. Dit soort beslissingen en keuzen kunnen op termijn consequenties met zich meebrengen en het is daarom belangrijk te weten hoe men wijze en beredeneerde keuzen kan maken.

Het democratisch proces dat gezamenlijke besluitvorming bevordert, voorziet in een kritische training van kinderen. Bij deze training leren ze verantwoorde keuzen te maken. Wanneer oefening in democratische besluitvorming een wezenlijk element wordt in hun opvoeding zullen kinderen verantwoordelijkheidsgevoel hiervoor ontwikkelen.

De theorie van Adler wijst niet alleen op het belang van democratische processen, maar voegt er ook een waardesysteem aan toe: de Individualpsychologie vindt karaktervorming en het bevorderen van geestelijke volksgezondheid erg belangrijk

Gezamenlijke besluitvorming is een proces dat de individuele rechten en het wederzijds respect tussen individuen benadrukt. Echter wat de rol is van de groep in relatie tot de rol van het individu en op welke basis besluiten worden genomen en regels gemaakt, kan binnen democratisch geleide groepen variëren. Het is belangrijk te weten of beslissingen worden genomen op basis van de meerderheid of op basis van consensus.

De principes en methoden van Adler verschaffen ons een model voor democratische processen waarin specifieke waarden opgenomen zijn. Een daarvan is dat democratisch genomen besluiten het welzijn moeten bevorderen van de betrokken partijen namelijk: het individu én de groep. De tweede waarde is dat het individueel én het groepswelzijn even belangrijk zijn. Het welzijn van de één mag niet opgeofferd worden aan het welzijn van de ander.

Als hiermee geen rekening wordt gehouden dan is de minderheid overgeleverd aan de dominantie van de meerderheid en er is geen open dialoog mogelijk. Het Individualpsychologische model van democratische processen gaat uit van consensus. Die consensus is gebaseerd op de aanname van sociale gelijkheid. Als een minderheid wordt gedomineerd door een meerderheid en de belangen van die minderheid worden genegeerd, dan is er geen sprake van enige gelijkwaardigheid. (Dreikurs 1971/1998)

Een fundamenteel uitgangspunt in de psychologie van Adler is dat elk individu ernaar streeft een zinvolle plaats in te nemen in de menselijke

samenleving. Als mensen weten dat ze ergens bij horen en dat ze in die gemeenschap iets betekenen dan geeft hen dat moed en zelfvertrouwen. (Dreikurs 1971/1998; Ferguson 1995)

Voor Individualpsychologen ligt de basis voor geestelijke gezondheid en moed in het gemeenschapsgevoel dat wordt gekenmerkt door het besef opgenomen te zijn in de gemeenschap en de wens daar een bijdrage aan te leveren.

Voor de begeleiding van kinderen zijn democratische processen nodig, die hun gemeenschapsgevoel in de groep versterken (of die groep nu het gezin is of de schoolklas).

Democratische processen bevorderen het welzijn van zowel het individu als de groep. Zij vormen het middel waarmee gelijkwaardige personen gezamenlijk problemen oplossen. Democratische groepen brengen - beter dan autoritaire of laissez-faire groepen - het principe van sociale gelijkheid in praktijk. Sociale gelijkheid is voor velen een moeilijk begrip omdat het niet is wat men meestal onder gelijkheid verstaat. Het is geen materiële gelijkheid of gelijkheid van bezit. Het heeft te maken met de waardering van iemand als persoon.

Dus bijvoorbeeld: een kind weet dat hij of zij als persoon volledig wordt geaccepteerd, terwijl de inbreng van het kind welkom is. Natuurlijk betekent dit niet dat het kind de groepsactiviteiten bepaalt als een inbreng van volwassenen met ervaring vereist is.

Individualpsychologische concepten en democratische processen: bases van macht en extrinsieke tegenover intrinsieke motivatie.

Twee sociaal-psychologen French en Raven (1959) hebben geformuleerd wat zij onder macht verstaan. Later heeft Raven deze formulering uitgebreid. Hun beschrijving van het principe van macht is relevant voor de Individualpsychologische benadering van democratische processen en sociale gelijkheid. 'Macht' wordt gedefinieerd als 'invloed' en bij de oorspronkelijk geformuleerde vijf machtsprincipes (French & Raven 1959) zijn er twee die Dreikurs (1971/1998) beschrijft als elementen van een autoritair proces die niet thuishoren in een democratisch geleide groep.

Deze twee zijn: 'beloningsmacht' waarbij de meer machtige de minder machtige beloont en 'onderdrukkingsmacht' waarbij de meer machtige de minder machtige straft.

French en Raven hebben hun machtsprincipes niet in verband gebracht met het werk van Dreikurs (1948/1992) en ook niet met de leiderschapsstijlen

beïnvloeden geen gebruik maken.

Onderzoek

In de laatste drie jaren heb ik - in samenwerking met Joel Hagaman - gegevens verzameld m.b.t. de waarden die de ouders van onze studenten belangrijk vonden in de opvoeding toen hun kinderen jong waren (dus in een belangrijke periode van hun persoonlijkheidsvorming). De uitkomsten van dit onderzoek onder studenten toont o.m. aan dat ouders met een laissez-faire stijl de meeste aandacht hadden voor individuele belangen. Daarna kwamen de ouders met een autocratische levens- en opvoedingsstijl en ten slotte de ouders met democratische opvattingen.

Verder bleek dat ouders die van mening waren dat het in het leven gaat om winnen, ook een laissez-faire stijl in praktijk brachten. Ouders die hun kinderen opvoedden in de richting van competitieve superioriteit hechtten veel waarde aan zowel een laissez-faire als een autoritaire levensstijl.

De ouders die zaken als een goed uiterlijk en een goede presentatie belangrijke opvoedingsdoelen vonden, waren in het algemeen zeer autoritair in hun opvoedingspraktijk.

In dit onderzoek is ook gebleken dat zowel de studenten als hun ouders er moeite mee hadden om een laissez-faire opvoeding scherp te onderscheiden van een democratische stijl.

Individualpsychologen hebben een belangrijke bijdrage geleverd aan het inzicht dat democratische methoden en principes van groot belang zijn voor het herstellen van harmonie in gezin, school en werksituatie. En ook bij het oplossen van internationale conflicten

Het zijn ook de Individualpsychologen die wegen wijzen om het democratisch leiderschap in praktijk te brengen.

Ik hoop en vertrouw er op dat mijn onderzoek anderen er toe zal aanzetten om dit thema verder te exploreren. Het is belangrijk genoeg om hieraan te werken, want de leef- en opvoedingsstijlen van mensen hebben verstrekkende implicaties voor vreedzame conflictoplossingen en mentaal welzijn.

Eva Dreikurs Ferguson
(Vertaling : Gert Rietveld)

Aanbevolen literatuur:

Adler, A. (1930/1970). The education of children. Chicago: Henry Regnery. (Originally published in 1930 by Allen & Unwin, London.)

dan de leerling aan de beurt te zijn. Hier geldt het principe van de sociale gelijkheid. Deskundigheidsmacht is dus situationeel gebonden.

Wanneer in een groep sociale gelijkheid wordt gerespecteerd, wordt de uitoefening van deskundigheidsmacht nooit als een bedreiging ervaren.

Dreikurs (1971/1998, p. 14) schrijft dat het gebruik van beloning en straf, belofte en bedreiging niet thuis hoort in democratische processen, waar men elkaar in wederzijds respect als gelijken beschouwt.

Individualpsychologen hebben belangrijke democratische methoden beschreven om mensen te beïnvloeden, zoals bemoediging, begrip tonen, mensen helpen om inzicht te krijgen in hun doelstellingen en hen mogelijkheden wijzen die waar nodig te veranderen.

Deze vormen van beïnvloeding zijn pro-sociaal: gericht op het welzijn van de ander. Zij gaan veel verder dan de machtsprincipes die French en Raven (1959) en Raven (1993) hebben beschreven.

Een belangrijke bijdrage van Dreikurs is zijn formulering van de 'technologie van menselijke relaties' om op democratische wijze conflicten op te lossen. Het gaat hier om het achterhalen van iemands werkelijke bedoelingen, het ontdekken wat iemands 'private logic' is en het vinden van consensus.

Dreikurs (1972a, 1972b) onderscheidt vier fasen in het proces van conflictoplossing:

1. wederzijds respect tonen;
2. het conflict afbakenen;
3. overeenstemming bereiken;
4. deelname van alle partijen in het conflict aan besluitvorming in de richting van een nieuwe oplossing.

Wanneer deze vier 'stappen' worden toegepast in samenhang met andere Individualpsychologische principes (private logic, common sense, bemoediging, groepsdiscussie, streven naar consensus) blijken het waardevolle methoden te zijn om menselijke relaties te verbeteren, problemen op te lossen en een vreedzame besluitvorming te realiseren in gezin, school, werksituatie en op het terrein van internationale relaties.

Volgens de Individualpsychologen heeft ieder mens de behoefte ergens bij te horen. Wie zich opgenomen voelt in en gesteund wordt door een gemeenschap zal kritiek en negatieve feedback kunnen accepteren.

Ieder van ons - aldus Dreikurs (1971/1998) - stelt het op prijs om gewaardeerd en gecompimenteerd te worden; maar hoe meer wij onszelf geaccepteerd weten, hoe minder we voor ons functioneren afhankelijk zijn van de goedkeuring van anderen.

Wanneer we elkaar accepteren als gelijken in een democratische samenleving zullen straf en beloning geen betekenis hebben als basis voor onze activiteiten en zullen we ook zelf van deze middelen om anderen te

van Lewin c.s. (1939), maar voor Individualpsychologen is die relatie wel van belang.

Gezien vanuit het standpunt van de Individualpsychologie worden sommige machtsprincipes gebruikt bij de autocratische stijl en andere bij de democratische stijl. Beloning en straf behoren tot de autocratische stijl.

De derde en vierde machtsprincipes van French en Raven (1959) zijn 'wettige' macht en 'referentiemacht'.

Wettige macht wordt uitgeoefend als de minder machtige de invloed van de meer machtige op grond van algemeen geaccepteerde normen onderschrijft als legitiem. En referentiemacht wordt uitgeoefend als de minder machtige zich probeert te identificeren met de meer machtige vanwege de attractieve status van de laatstgenoemde.

Ik veronderstel dat de derde en vierde machtsbasis uitgeoefend kunnen worden bij iedere leiderschapsstijl. Maar deze twee laatstgenoemde machtsprincipes van French en Raven (1959) en Raven (1993) behoren m.i. meer bij democratische processen wanneer zij vooral begeleiding i.p.v. controle impliceren en het welzijn van de groep beogen.

Deskundigheidsmacht, het vijfde machtsprincipe is in de oorspronkelijke formulering gebaseerd op het gegeven dat de ene persoon meer kennis bezit dan de andere, die daarom de invloed van de eerste accepteert.

Raven (1993) beschrijft een zesde type die hij 'informatiemacht' noemt en waarbij de één de ander tot actie aanzet op grond van door hem verstrekte relevante informatie.

Deskundigheidsmacht en informatiemacht verschaffen een draagvlak voor leiderschap in een democratische groep. De groepsleden kunnen hierdoor geholpen worden om beter te functioneren. Bovendien kunnen we ervan op aan dat, zoals Dreikurs (1971/1988) schrijft, mensen die overtuigd zijn van hun sociale gelijkheid deskundigheidsmacht en informatiemacht zullen accepteren. Deze machtsbronnen die op kennis gebaseerd zijn, kunnen iemands zelfvertrouwen versterken. Bandura (1989, 1997) noemt dit 'zelfwerkzaamheid'.

In vergelijking met de andere machtsprincipes die French en Raven (1959) beschreven hebben, zijn deskundigheidsmacht en informatiemacht het meest bruikbaar in democratische groepen voor het vergroten van kennis en vaardigheden.

Ik weet niet of er onderzoeksresultaten zijn die steun geven aan mijn hypothese m.b.t. de relatie tussen machtsprincipes en hun effecten op het verwerven van kennis en vaardigheid en tussen machtsprincipes en leiderschapsstijlen, maar anekdotische evidentie schijnt mijn opvattingen te bevestigen.

De bloei van kunst en wetenschap wordt in verband gebracht met de democratisering van de samenleving en wordt met name geassocieerd met de informatiebasis van macht in verschillende perioden van de geschiedenis van de Westerse beschaving. De Renaissance in Europa is daar een goed voorbeeld van (Wertheimer, 2000). En in de modernere geschiedenis: de tijd van democratie in Wenen en Berlijn tussen de twee wereldoorlogen, toen kunst en wetenschappen een (te) korte tijd van grote bloei meemaakten.

In de tegenwoordige Amerikaanse cultuur zien we veel referentiemacht, waarbij het opvalt dat men graag personen met een belangrijke status imiteert (zoals atleten en sterren uit de amusementswereld). In die wereld wordt het belangrijker gevonden dat je er goed uitziet, dan dat je veel weet. Deze belangstelling voor persoonlijke status komt minder voor in kringen waar sociale gelijkheid en gemeenschapsgevoel op de voorgrond staan.

Uit mijn eigen onderzoek blijkt dat mensen die sterk gericht zijn op hun individuele belangen, in het algemeen geen democratische levensstijl kennen, terwijl mensen van het autoritaire type zich vaak druk maken om hun status in de groep.

Het is nog niet duidelijk of autocratische en laissez-faire groepen meer belang hechten aan referentiemacht dan aan de andere machtstypen. Daarvoor is nader onderzoek nodig.

Het komt mij voor dat de Individualpsychologische concepten : gemeenschapsgevoel en sociale gelijkheid, de democratische leiderschapsstijl die Lewin beschrijft en het toepassen van informatiemacht met elkaar parallel lopen, omdat ze alle gericht zijn op het bevorderen van het welzijn van zowel de groep als het individu.

De belangstelling voor 'er goed uitzien' heeft te maken met de vraag of iemand intrinsiek of extrinsiek is gemotiveerd. De Individualpsychologen zijn vooral geïnteresseerd in iemands intrinsieke motivatie.

De laatste decennia is er veel literatuur verschenen over intrinsieke versus extrinsieke motivatie. We noemen het onderzoek van Deci (1997, 1980) en zijn collega's (Deci en Ryan 1985, 2000; Deci, Koestner en Ryan 1999, 2001; Ryan en Deci 2000). Deze onderzoekers ontwikkelden de z.g. 'theorie van de zelfbepaling'. Deze theorie vestigt de aandacht op het gebruik dat mensen van interne bronnen maken om hun gedrag te reguleren.

Daarnaast ontwierpen zij de 'cognitieve evaluatietheorie'. Deze subtheorie houdt zich bezig met factoren die de intrinsieke motivatie beïnvloeden, waarbij vooral aandacht wordt geschonken aan wat genoemd wordt de 'fundamentele behoeften aan competentie en autonomie'. (Ryan en Deci 2000, p. 69)

Deci en zijn collega's tonen aan dat intrinsieke motivatie die voortkomt uit

behoefte aan competentie en autonomie bevorderlijk is voor iemands functioneren en welbevinden.

Deci c.s. leggen geen verband tussen hun werk en dat van de Individualpsychologen en Lewin. Maar in dit artikel leg ik dat verband wel. Immers het democratisch proces doet een beroep op intrinsieke motivatie.

De democratische groep functioneert het best als er gemeenschapsgevoel heerst en in dit proces is iedereen ten volle verantwoordelijk voor de bijdrage die hij/zij levert aan het welzijn van de groep en van de afzonderlijke individuen.

Ryan en Deci maken in hun zelfbepalingstheorie geen gewag van democratische processen, sociale gelijkheid en gemeenschapsgevoel.

Ik maak onderscheid tussen twee vormen van verantwoordelijkheid : responsibility en accountability

Mijn stelling is dat 'being responsible' een van binnenuit gestuurd proces is en dus op intrinsieke motivatie berust. 'Being accountable' daarentegen veronderstelt een externe oriëntatie die verband houdt met een extrinsieke evaluatie. D.w.z.: we zijn "accountable" t.o.v. anderen die de norm bepalen en tegelijk ook vaststellen of wij aan de accountability-norm voldoen. Wanneer we echter "responsible" zijn moeten we beantwoorden aan onze eigen normen en tevens bepalen of we aan die responsibility-norm hebben voldaan.

Als we accountable zijn beoordelen anderen ons gedrag; als we responsible zijn beoordelen we zelf ons gedrag.

In democratische processen én in laissez-faire en autocratische processen gaan we met anderen om en in onze Westerse cultuur houden we ons bezig met externe evaluatie waarbij extrinsieke processen aan de orde zijn. Maar in democratische processen speelt intrinsieke motivatie toch de belangrijkste rol.

In ons onderwijs leren we de leerlingen verantwoordelijk (responsible) te zijn in een democratische samenleving en we houden hen voor beducht te zijn voor externe dwang in een autocratische gemeenschap.

Praktische toepassingen

Dat een onderwijzer meer kennis heeft dan de leerlingen geeft hem in de onderwijs/leersituatie het recht om te bepalen wat, wanneer en hoe er geleerd wordt. Buiten deze situatie is zijn deskundigheid van geen belang en kan hij er dus geen aanspraken op doen gelden.

Als een onderwijzer en een van zijn leerlingen toevallig beiden in een rij staan om een bioscoopkaartje te bemachtigen, geeft niets hem het recht om eerder